सोपिशरीरभृद्गार्हपत्यःहृदयं हृदयंगार्हपत्यइतिगृहपतेःक्षेत्रज्ञस्यायंदेशइतिव्युत्पन्नगार्हपत्यशब्देनहृदयशब्दस्यसामानाधिकरण्यश्रुतेः तस्मात्हृदयादन्योमनआख्यः हृदयंनिरभिद्यतहृदयान्मनोमन सश्चंद्रमाइतिश्रुतेः आहवनीयोमनआयतनंतच्चमुखमेव आस्यमाहवनीयइतिश्रुतेः हविःतेजोबन्नात्मकमदनीयं अन्नमयंहिसोम्यमनआपोमयःप्राणस्तेजोमयीवागितिश्रुतेर्हविषस्तेजोंशोजाठरंतेजःप्रा प्यसद्योवायूपेणपरिणमते ॥ ८ ॥ ततोवाचस्पतिःवेदःप्रथमंजज्ञेमनःपार्थिवंतदनंतरंजज्ञे अतोमनोमयःसूत्रात्मावाचमवेक्षतेसिसृक्षुःसन् योब्रह्माणंविदधातिपूर्वंयोवैवेदांश्चप्रहिणोतितस्मै तंहदेवमात्मबुद्धि प्रकाशंमुमुक्षुर्वैशरणमहंप्रपद्येमनसावाचंमिथुनंसमभवदितिश्रुतेः ततइत्यनुषज्यतेमनोनंतरंरूपंभवति रूप्यतेस्पर्शेनैवप्रथतेइतिरूपंप्राणवायुद्रव्यंउत्पद्यते अन्नापेक्षयाअपांजाड्यप्राधान्येनचिरपाकित्वात् तच्चरूपंवैवर्णंवर्णोनीलपीतादिस्तद्रहितं स्वार्थेतद्धितः तद्रूपंकर्तृमनःप्रतिसमनुद्रवति विपरीतंवा रुद्धेचित्तेनिलोरुद्धोरुद्धंरुद्धेनिलेमनइत्युक्तेः ॥ ९ ॥ अत्रमनएवपूर्वरूपंवागुत्तररूपंमनसावाइषितावाग्वद

शरीरभृद्गार्हपत्यस्तस्मादन्यःप्रणीयते ॥ मनश्चाहवनीयस्तुतस्मिन्प्रक्षिप्यतेहविः ॥ ८ ॥ ततोवाचस्पतिर्जज्ञेतंमनःपर्यवेक्षते ॥ रूपंभवतिवैवर्णंसमनुद्रवते मनः ॥ ९ ॥ ब्राह्मण्युवाच कस्माद्वागभवत्पूर्वंकस्मात्पश्चान्मनोभवत् ॥ मनसाचिंतितंवाक्यंयदासमभिपद्यते ॥ १० ॥ केनविज्ञानयोगेनमतिश्चित्तंस मास्थिता ॥ समुन्नीतानाध्यगच्छत्कोवैतांप्रतिबाधते ॥ ११ ॥ ब्राह्मणउवाच तामपानःपतिर्भूत्वातस्मात्प्रेषत्यपानतां ॥ तांगतिंमनसःप्राहुर्मनस्त स्मादपेक्षते ॥ १२ ॥ प्रश्नंतुवाङ्मनसोर्मायस्मात्त्वमनुपृच्छसि ॥ तस्मात्तेवर्त्तयिष्यामितयोरेवसमाङ्क्यं ॥ १३ ॥ उभेवाङ्मनसीगत्वाभूतात्मानमपृच्छतां ॥ आवयोःश्रेष्ठमाचक्ष्वच्छिधिनौसंशयंविभो ॥ १४ ॥ मनइत्येवभगवांस्तदाप्राहसरस्वती ॥ अहंवैकामधुकृतुभ्यमितितंप्राहवागथ ॥ १५ ॥ ब्राह्मणउवाच स्थावरंजंगमंचैववित्थ्युभेमनसीमम ॥ स्थावरंमत्सकाशेवैजंगमंविषयेतव ॥ १६ ॥

तीतिश्रुतिंलौकिकमनुभवंचानुरुध्यशंकते कस्मादिति ॥ १० ॥ विज्ञानयोगेनप्रमाणेन मतिःप्राणः समुन्नीतासुषुप्तौउद्रिक्तासतीविषयान्कुतोनाध्यगच्छत् कोवैतांप्रतिबाधतेसुषुप्तौकोवाप्राणस्यज्ञानशक्ति मपहरतीत्यर्थः ॥ ११ ॥ स्वल्पत्वात्केनेत्यस्योत्तरमादावाह तामपानइति अपानवशगःप्राणोनसुषुप्तौमनोलयाल्लीयते अपानंतुस्ववशेकृत्वासमाधौमनोलयेसतिलीयतएवेत्यर्थः तस्मात्पतिभावाद्धेतोःप्रेष तिनयति तांगतिमितितांप्राणाख्यांगतिंमनसोगतिंबहिर्गमनसाधनंप्राहुः नहिवायुबलेनानुन्मीलितेनयनेमनोवृत्तिर्ध्रुवमंडलपर्यंतंगंतुंसमर्था तांमतिमित्यपपाठः ॥ १२ ॥ कस्मादित्यस्योत्तरमाख्यायिकामु खेनाह प्रश्नंत्वित्यादिना समाङ्क्यंसम्यक्सुखंआङ्क्यंतेविजिगीषवोस्मिन्निति समाङ्क्यःसंवादस्तं ॥ १३ ॥ भूतात्मानंजीवं ॥ १४ ॥ तन्मतेमनःश्रैष्ठ्यमनुभवसिद्धं वाचोमतेदृष्टादृष्टेष्टफलोपायोमयैवबोद्धुंश क्यइतिस्वस्यैवश्रैष्ठ्यं ॥ १५ ॥ द्वयोर्विषयविभागेनसाम्यमापादयन्मनआख्योब्राह्मणउवाच स्थावरंबाह्येंद्रियग्राह्यं जंगमंअतींद्रियंस्वर्गादि ॥ १६ ॥

Digitized by Google